

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est dist. xxxiv. quæst. 111. art. 1. donum in hoc transcendit virtutem quod supra modum humanum operatur: qui quidem modus ex mensura altiori quam sit humana mensura, causatur. Huic autem mensuræ, quæ Dens est, mens humana per charitatem ininitur. Et ideo modum istum habent ex ipsa charitate quantum ad esse absolutum, quod esse dicimus secundum quod perficiunt in his quæ sunt necessaria ad salutem. Sed quantum ad perfectum esse secundum quod dona ad altiora se extendunt, quod quidem est per gratiam gratis datam, non oportet quod sint connexa.

Ad primum ergo dicendum, quod ibi non ponitur simpliciter donum sapientiæ, & scientiæ, sed sermo sapientiæ, & scientiæ: & hoc quidem ad perfectionem donorum pertinet, ut scilicet homo ita sapientia, & scientia abundet, ut non solum sibi sufficiat, sed per sermonem in alios redundet: unde ponitur inter gratias gratis datas.

Ad secundum dicendum, quod dictum Gregorii facit ad ostendendum connexionem donorum. Vult enim ostendere quod perfectio unius doni non est sine alio: unde sapientia quæ sine intellectu est, & hebes est, & rationem doni non habet.

Ad tertium dicendum, quod gradus ille, sive processus attenditur quantum ad usus donorum; sicut etiam dicitur, quod fides præcedit, & gignit alias virtutes, cum quibus tamen simul quandoque infunditur.

Ad quartum dicendum, quod perfectio virtutum secundum intensionem non est de necessitate salutis, sicut perfectio quæ est ex donis, ut in omnibus scilicet Deum pro regula habeat.

Ad quintum dicendum, quod quamvis ad perfectum statum contemplationis non perveniat omnis qui in vita activa est; tamen omnis Christianus qui in statu salutis est, oportet quod aliquid de contemplatione participet, cum præceptum sit omnibus: *Vacate, & videte quoniam ego sum Deus*, Psalm. xlv. 11. ad quod etiam est tertium præceptum legis.

ARTICULUS IV.

Utrum virtutes sint æquales.

2. 2. quæst. lxxvi. art. 1. & 2. & de ver. q. v. art. 3.

1. **A**D quartum sic proceditur. Videtur quod virtutes non sint æquales. I. Corinth. xi. 11. dicitur quod charitas est major fide, & spe. Sed quælibet harum est virtus. Ergo una virtus est minor quam alia.

2. Præterea. Quantitas virtutis obiecto mensuratur. Sed una virtus ad plura se extendit obiecta quam alia. Ergo una virtus est maior quam alia.

3. Præterea. Habitus est ad actum habilitare. Sed homo quandoque est magis habilis ad actum unius virtutis quam ad actum alterius. Ergo habet unam virtutem magis intensam quam aliam.

4. Præterea. Supra dist. xxv. dictum est, quod fides, spes, & charitas, & operatio adæquantur. Sed non omnes operationes virtutum sunt æqua-

les. Ergo nec omnes virtutes.

5. Præterea. De quolibet Sancto legitur Eccli. xlv. 20. juxta applicationem Ecclesiæ; *Non est inventus similis illi, qui conservaret legem excelsi*. Hoc autem non potest esse, nisi quia unus excedit alium secundum unam, & alius secundum aliam. Ergo in uno homine virtutes non sunt æquales: alias qui excederet in una, excederet in omnibus.

Sed contra est quod dicitur Apocal. xxi. 16. (1) *Latera civitatis sunt æqualia*: in quo significatur secundum Glossam quod virtutes gratiæ sunt æquales.

Præterea. Per idem per quod habitus causantur, augentur, secundum Philosophum in II. Ethic. cap. 11. Sed omnes habitus virtutum simul infunduntur cum gratia. Ergo simul augentur cum augmento gratiæ. Sed quæcumque simul intenduntur, & remittuntur, sunt æqualia. Ergo omnes virtutes sunt æquales.

Præterea. Secundum quantitatem virtutis est quantitas meriti, & per consequens quantitas præmii. Si ergo una virtus esset altera major, eidem deberetur majus & minus præmium quam alteri in quo esset, & e converso: quod est impossibile, cum non sit nisi unum præmium.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod est æqualitas secundum quantitatem absolutam, & æqualitas secundum quantitatem comparatam, quæ dicitur proportionis æqualitas; sicut patet in digitis manus, qui non sunt æquales secundum quantitatem absolutam, cum unus alteri superpositus excedat ipsum; sunt tamen æquales secundum proportionem: quia sicut quantitas unius digiti sufficit ad suum officium, ita & quantitas alterius digiti: unde & digiti proportionaliter augentur. Quantitas ergo absoluta virtutis potest attendi quantum ad tria. Primo quantum ad dignitatem: secundo quantum ad obiecta ad quæ se extendit: tertio quantum ad intensionem, quæ cognoscitur in efficacia, & modo agendi. Et his tribus modis contingit quod una virtus excedatur ab alia absolute loquendo: quia una est dignior alia, sicut charitas fide; & prudentia temperantia. Item una est plurimum obiectorum quam alia, sicut prudentia quam temperantia. Item una secundum speciem suam requirit majorem intensionem quam alia: quia quanto est difficilius obiectum, tanto oportet magis (2) contra tendere, & intensius in ipsum moveri. Sed secundum quantitatem comparatam sunt æquales, quia proportionaliter in his tribus se habent respectu suorum obiectorum: & ideo proportionaliter crescunt.

Ad primum ergo & secundum patet solutio ex dictis.

Ad tertium dicendum, quod hoc quod homo est magis habilis ad actum unius virtutis quam ad actum alterius, non est ex diversitate habituum semper, sed ex diversa dispositione naturali, aut etiam ex exercitio.

Ad quartum dicendum, quod per operationem accipitur ibi exterior actus, qui per morales virtutes completur, quas oportet theologicis proportionaliter æquare, ut dictum est. Vel aliter dicendum, quod intelligitur de operationibus quæ essentialiter consequuntur ad virtutes, sicut sunt actus interio-

(1) Vulgata. *Et civitas in quadra posita est*: item mox: & longitudo, & altitudo, & latitudo ejus æqualia sunt. (2) Forte contendere.

res, quos etiam oportet æquales secundum proportionem esse; non autem secundum actus exteriores, qui possunt esse vel expeditiores, vel impeditiores propter aliqua accidentia.

Ad quintum dicendum, quod hoc dicitur quantum ad exercitium virtutum, & usum, & non quantum ad habitum.

ARTICULUS V.

Utrum vitia sint connexa.

1. **A**D quintum sic proceditur. Videtur quod vitia sint connexa. Jacob 11. 10. (1) *Qui offendit in uno, factus est omnium reus*. Sed non efficitur omnium reus mandatorum, nisi per peccata. Ergo qui facit unum peccatum, habet omnia peccata.

2. Præterea. Peccatum nihil videtur esse in anima, nisi privatio virtutis. Sed per unum peccatum mortale privantur omnes virtutes. Qui ergo habet unum peccatum, habet omnia.

3. Præterea. Sicut virtutes procedunt ex bono amore Dei, ita peccata omnia procedunt ex inordinato amore sui, secundum Augustinum Lib. XIV. de Civit. Dei cap. xxviii. Sed virtutes habent connexionem propter hoc quod conveniunt in charitate. Ergo etiam peccata habebunt connexionem propter inordinatum amorem, ex quo procedunt.

4. Præterea. Virtus, & vitium sunt opposita immediate, ad minus secundum Theologos. Sed nulla virtus inest habenti aliquod peccatum. Ergo insunt omnia vitia opposita singulis virtutibus; & sic idem quod prius.

5. Præterea. Prior est homo ad peccatum, ad minus in statu naturæ corruptæ, quam ad virtutem: virtus enim est circa difficile. Sed qui habet unam virtutem, habet omnes. Ergo multo fortius qui habet unum vitium, habet omnia.

Sed contra. Peccatum contingit infinitis modis, secundum Dionysium de Div. Nom. cap. iv. & Philosophum II. Ethic. cap. v. vel vii. Sed impossibile est infinita inesse eidem. Ergo non possunt omnia peccata connexa esse.

Præterea. Philosophus dicit in IV. Ethic. cap. xi. vel xiii. quod malum si sit integrum, importabile fieret, & seipsum corrumpere. Sed si inessent omnia peccata uni, esset malitia moralis integra. Ergo hoc non potest stare.

Præterea. Contraria impossibile est inesse eidem. Sed contrarium est unum vitium alii, sicut prodigalitas illiberalitati. Ergo impossibile est esse peccata connexa.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod in peccato duo sunt, scilicet aversio, & conversio. Ex parte aversionis peccata connexionem habent, in quantum avertuntur a bono incommutabili; sed ex parte conversionis nullo modo connexionem habere possunt, sicut habent virtutes. Virtutes enim habent esse ordinatum, quia in ipsa potentialium ordinatione consistit ratio virtutis: sed peccata præter intentionem, & per accidentia fiunt; & ideo non reducuntur ad rectum ordinem, nec in aliquo uno connecti possunt. Et præterea, peccata ex operibus sunt, & contingunt omnifariam, nec sunt ab aliquo principio infundente, sicut virtutes.

(1) Vulgata: *Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno*. (2) Al. debetur.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc intelligitur quantum ad amissionem summi boni, a quo omne peccatum avertit: quo amisso quidquid virtutis (2) habebatur, deperit, & omnia virtutum merita moriuntur.

Ad secundum dicendum, quod peccatum quandoque nominat actum; quandoque autem nominat maculam, quæ est privatio gratiæ, & virtutis per comparisonem ad actum præcedentem; quandoque etiam nominat reatum, qui est obligatio ad poenam propter actus inordinate commissos: & ideo secundum diversos actus diversæ maculæ sunt, & diversi reatus, quamvis sit eadem virtus, vel gratia, quæ privatur.

Ad tertium dicendum, quod a charitate procedunt virtutes secundum ordinem rectum; & ideo consonantiam, & connexionem habent: sed ex amore inordinato sequuntur vitia extra ordinem; & ideo (3) contrarietatem ad invicem habent, & multifariam dividuntur.

Ad quartum dicendum, quod immediata oppositio, secundum Theologos, virtutis, & vitii intelligitur quantum ad actus, & non quantum ad habitus. Aliquis enim per unum actum peccati mortalis perdit omnes habitus virtutum, non tamen per illum actum aggeneratur in ipso aliquis habitus; unde tunc caret utroque habitu. Non est autem (4) inconveniens ut in illo qui habet actum luxuriæ, & caret per hoc habitu mansuetudinis, inveniatur actus ejus, non quidem ab ipsa procedens, sed ei similis, sicut actus virtutum dicuntur qui sunt ad virtutem.

Ad quintum dicendum, quod ex hoc ipso quod homo prior est ad peccandum, non requiruntur tota ad unum peccatum, sicut ad unam virtutem: & ideo non est necessarium ut qui habet unum peccatum, habeat omnia, sicut qui habet unam virtutem, habeat omnes.

Utrum autem omnia peccata sint paria, quære in II. Lib. distinct. xlii. quæst. 1. art. 5.

ARTICULUS VI.

Utrum modus charitatis sit in præcepto.

1. 2. quæst. c. art. 10.

1. **A**D sextum sic proceditur. Videtur quod modus charitatis sit in præcepto. Sicut enim virtutes connectuntur sibi invicem in charitate, ita & omnia mandata ad charitatem reducuntur. Sed virtutes ideo connectuntur sibi in charitate, quia per charitatem formantur. Ergo & præcepta ad charitatem reducuntur, quia modus charitatis sub præcepto cadit.

2. Præterea. Deut. vi. 6. dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*. Et constat quod ibi præcipitur actus charitatis. Sed ex actu charitatis modificantur opera quæ sunt in præcepto. Ergo prædictus modus est in præcepto.

3. Præterea. Math. xix. 17. dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Sed nullus potest ad vitam ingredi sine charitate. Ergo modus charitatis est in præcepto.

4. Præterea. Sicut deformationi opponitur formatio, ita prohibitioni opponitur præceptum. Sed de-

deformatio operum cadit sub prohibitione. Ergo formatio, quæ fit per modum charitatis, cadit sub præcepto.

5. Præterea. Per charitatem actus præceptorum ordinantur in finem debitum. Sed hoc cadit sub præcepto, ut patet per Apostolum I. Cor. x. 31. *Omnia in gloriam Dei facite*. Ergo & modus charitatis.

Sed contra. Nihil cadit sub præcepto nisi quod est in potestate nostra: unde Hieronymus (Pelagius in exposit. fidei cathol.) anathematizat eos qui dicunt Deum aliquid impossibile homini præcepisse. Sed habere charitatem non est in potestate nostra. Ergo modus charitatis non cadit sub præcepto.

Præterea. Quicumque omittit hoc quod est de substantia præcepti, peccat. Sed aliquis diligens Deum dilectione naturali, vel opera pietatis faciens charitate carens, hoc ipso non peccat. Ergo modus non cadit sub præcepto.

Præterea. Homo in statu innocentie, etiam si gratiam non habuit, habebat unde poterat stare: quod non esset, si modus esset sub præcepto: quia caderet, si sine modo præcepta servaret. Ergo modus non est in præcepto.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod circa hoc sunt quatuor opiniones.

Prima opinio est, quod modus cadit sub præcepto: quia tamen illud præceptum est affirmativum, non obligat ad semper, quamvis obliget semper: & sic homo non tenetur ex charitate implere mandata, nisi pro tempore illo quo charitatem habet; & sic non obligatur ad impossibile. Sed hoc dictum non videtur sufficiens: quia si modus est de substantia præcepti, simul curret obligatio ad actum, & ad modum. Contingit autem quod erit tempus honorandi parentes, quando etiam charitatem non habet: unde videtur quod tunc tenetur ex charitate implere.

Et ideo alii dicunt, quod æqualiter currit obligatio præcepti, & modi, ut scilicet quodcumque tenetur homo implere præceptum, tenetur implere illud ex charitate. Nec propter hoc Deus aliquid impossibile præcipit: quia quamvis homo, per se charitatem habere non possit, tamen potest facere aliquid unde ipsam a Deo accipiat: quia secundum Philosophum in III. Ethic. cap. v. vel vii. quæ per amicos facimus, aliquo modo possibilia sunt. Sed hoc non potest stare: quia aliquis in peccato mortali existens, in quolibet actu de genere bonorum, quo præceptum implet quoad substantiam operis, peccaret peccato omissionis, in quantum omitteret modum, quod falsum est.

Et ideo alii dicunt, quod modus nullo modo cadit sub præcepto, & quod homo sine charitate præceptum legis implet. Sed hoc videtur vicinum Pelagianæ hæresi, quæ ponebat omnia præcepta sine gratia posse impleri.

Ideo alii mediam viam tenent, & dicunt, quod modus quodammodo in præcepto cadit, & quodammodo non. Dicimus enim ad mandata teneri dupliciter. Uno modo ita quod nisi impleamus hoc ad quod tenemur, sumus omissionis, vel transgressionis rei, & secundum hoc tenemur solum ad substantiam mandati, non ad modum. Alio modo ita quod si non impleamus id ad quod tenemur, non percipi-

(1) Al. septem.

mus mandati fructum; & sic tenemur ad substantiam operis, & ad modum, sine quo quantumcumque homo substantiam operis exequatur, ad vitam non perveniet. Et hæc opinio videtur rationabilior. Constat enim quod præceptum potest dupliciter considerari. Uno modo in quantum imponitur secundum necessitatem quamdam implendi; & sic nihil debet imponi alicui nisi quod statim est in ipso ut impleat; quod si non implet, punitur: quia sic lex habet vim coactivam, secundum Philosophum in X. Ethic. cap. x. vel xiv. Alio modo quantum ad intentionem legislatoris, qui per legis præcepta intendit ad virtutem perducere, ut dicitur in II. Ethic. cap. i. & sic quantum ad intentionem legislatoris modus virtutis cadit sub præcepto, non quantum ad obligationem legis.

Ad primum ergo dicendum, quod præcepta quodammodo connectuntur in charitate sicut in fine: quia per ipsam fructum mandati observati quis percipit.

Ad secundum dicendum, quod illo præcepto præcipitur actus charitatis non qui sit a charitate, sed qui est similis actui charitatis, sicut est actus naturalis dilectionis. Vel si præcipitur actus charitatis, præceptum illud magis est ad ostendendum quo tenere debeamus, quam ad obligandum, sicut supra dist. xxvii. dictum est.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit quantum ad intentionem legislatoris, magis quam quantum ad obligationem legis.

Ad quartum dicendum, quod facere actum deformem, & abstinere ab ipso, est in potestate nostra, non autem facere actum formatum: & ideo non est similis ratio.

Ad quintum dicendum, quod modus charitatis plus importat quam relationem operis in finem debitum: importat enim quod actus ex habitu charitatis procedat, quia multi carentes, actus suos in Deum referunt.

EXPOSITIO TEXTUS.

Ubi charitas est, quid est quod possit deesse? Ergo omnes alie virtutes superflue. Et dicendum, quod hoc dicitur propter necessariam connexionem aliarum virtutum, quarum ipsa quodammodo est causa.

Sequitur ut ejus fortitudo minus sit prudens. Hoc dicitur secundum quod ab una virtute aliquid in aliam redundat, ut dictum est.

Quia vero non justificationis gratia, quam facit charitas, instituta sunt, sed in figura futuri, & in onus imposita, ideo clarescente veritate, cessaverunt velut umbra. De hoc dicendum in i. dist. IV. Libri.

Sicut in sermone Domini (1) octo virtutes præmittuntur, ad quas cetera referuntur. Loquitur de beatitudinibus, quæ virtutes dicuntur, in quantum sunt actus virtutum.

Quia per charitatem implentur. Videtur quod dicat duo contraria, scilicet quod charitas sit principium, & finis mandatorum. Et dicendum, quod hoc non est inconveniens: quia sicut in naturalibus forma, & finis incidunt in idem, ita & in moralibus. Habitus enim, qui est principium actus, ut imperans actum, est etiam quodammodo finis, in quantum ad finem proprium utitur actu imperato.

(1) Nicolai: vel non resistit.

Totam magnitudinem, & amplitudinem divinorum eloquiorum possidet charitas. Secundum hoc videtur quod prolixitas sacræ Scripturæ sit superflua. Et

dicendum, quod continentur omnia divina eloquia in præcepto charitatis sicut in radice; sed oportuit per ramos distingui.

DISTINCTIO XXXVII.

De decem præceptis, quomodo contineantur in duobus mandatis.

SED jam distributio decalogi, quæ in duobus mandatis continetur, consideranda est. Habet enim decalogus decem præcepta, quæ sunt decachordum psalterium, quæ sic sunt distributa, ut tria quæ sunt in prima tabula, pertineant ad Deum, scilicet ad cognitionem, & dilectionem Trinitatis; septem quæ sunt in secunda tabula, ad dilectionem proximi.

De primo præcepto.

Primum in prima tabula est Exod. xx. 3. „Non habebis deos alienos, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem &c.“ Hæc Origenes (a) dicit duo esse mandata, sed Augustinus unum. Hoc ipsum enim quod dixerat: „Non habebis deos alienos,“ perfectius explicat cum prohibet coli figmenta, scilicet idolum, vel similitudinem alicujus rei: quæ duo Origenes hom. viii. super Exodum, ita dicit distare, ut idolum sit quod nihil habet simile sui; similitudo vero quæ habet speciem alicujus rei. Verbi gratia, si quis in auro, vel ligno, vel alia re faciat serpentis speciem, vel avis, vel alicujus rei, & statuat ad adorandum, non idolum, sed similitudinem facit: qui vero facit speciem quam non videt oculus, sed animus sibi fingit, ut si quis humanis membris caput canis, vel arietis formet, vel in uno habitu hominis duas facies; non similitudinem, sed idolum facit, quia facit quod non habet aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus I. Corinth. vii. 4. quia „idolum nihil est in mundo.“ Non enim aliqua ex rebus constantibus assumitur species; sed quod mens oiosa, & curiosa reperit. Similitudo vero est dum aliquid ex his quæ sunt vel in cælo, vel in terra, vel in aquis formatur. Augustinus vero ita exponit illud (b) super Joan. tract. i. Idolum nihil est in mundo: „Id est, inter creaturas mundi non est forma idoli. Materiam enim formavit Deus, sed stultitia hominum formam dedit. Quæcumque facta sunt naturaliter, facta sunt per Verbum; sed forma hominis in idolo non est facta per Verbum; sicut peccatum non est factum per Verbum; sed est nihil, & nihil fiunt homines cum peccant.“ Sed queritur, quomodo hic dicatur forma idoli non esse facta per Verbum, cum alibi legatur: „Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta est per Verbum.“ Hoc autem a diversis varie solvitur. Quidam enim dicunt, omnem formam, & quidquid est, a Deo esse, in quantum est: & formam idoli in quantum est, vel in quantum est forma, a Deo esse; sed non in quantum est idoli, id est posita ad adorandum: in hoc enim non est creatura, sed perversio naturæ: sicut illud quod peccatum est, in quantum peccatum est, nihil est; & homines cum peccant, nihil fiunt, quia ab illo qui vere est, separantur. Unde Hieronymus super Ezech. cap. xxvi. „Quod ex Deo non est, qui solus vere est, non esse dicitur. Ideoque peccatum quod nos a vero esse abducit, nil esse, vel non esse dicitur.“ Alii vero dicunt, omnem formam, scilicet quæ naturaliter est, & omne quod naturaliter est, esse a Deo. Sed forma idoli non est naturaliter, quia naturæ justitiæ non servit. Id enim naturaliter esse dicitur quod simplici naturæ justitiæ, quæ Deus est, militat, non resultat, (1) & naturam creatam non vitiat.

De secundo præcepto.

Secundum præceptum est: „Non assumes nomen Dei tui in vanum:“ quod est dicere secundum litteram, non jurabis pro nihilo nomen Dei. Allegorice vero præcipitur, ut non putes creaturam esse Christum Dei Filium (quia „omnis creatura vanitati subjecta est:“ Rom. viii. 20.) sed æqualem Patri.

De tertio præcepto.

Tertium vero est: „Memento ut diem sabbati sanctifices:“ ubi secundum litteram præcipitur sabbati observantia; allegorice vero, ut requiem hic a vitiis, & in futuro in Dei contemplatione expectes ex Spiritu Sancto, id est ex charitate, & dono Dei: non quod Spiritus Sanctus sine Patre, & Filio hoc operetur. Accepit utique Ecclesia donum hoc, ut in Spiritu Sancto fiat remissio peccatorum: quam remissionem cum Trinitas faciat, proprie tamen ad Spiritum Sanctum dicitur pertinere: quia ipse est spiritus adoptionis filiorum, ipse est Patris, & Filii amor, & connexio, vel communitas. Ideoque justificatio nostra, & requies ei attribuitur sapius. Hæc sunt tria mandata primæ tabulæ ad Deum pertinentia: & primum quidem, quod est de uno Deo colendo, pertinet ad Patrem, in quo est unitas, vel auctoritas secundum ad Filium, in quo est æqualitas; tertium ad Spiritum Sanctum, in quo est utriusque communitas.

(1) Nicolai: vel non resistit.

Ex Edit. P. Nicol. (a) Origenes nimirum hom. viii. in Exodum; Augustinus in Lib. de decem chordis cap. vi. & Lib. Qq. super Exod. quæst. vii. (b) In Glossa tantum nullo nomine indicato, & in Commentariis qui Anselmi nomine prenotatur occurrit quoad priorem appendicem; sed posterior tract. i. in Joan. habetur ex quo etiam desumptum est quod inferius indicatur velut alibi dictum.